

A MAROSVÁSÁRHELYI KULTÚR PALOTA

– A FERENCZ JÓZSEF KÖZMŰVELŐDÉSI HÁZ –

A Főtér délnyugati sarkán emelkedik a Kultúrpalota. Tömegével, mázas cserepeivel, bronz domborműveivel, szecessziós stílusával uralja a városközpontot.

A palotát, társával, a Városházával egyetemben Lechner-tanítványok tervezték. Amikor Marosvásárhely magisztrátusa palotákat akart építtetni (erre mifelénk, Európa külvárosában a Medicieket utánozva), bölcsen járt el: kiváló szakemberekhez fordult. Ami pedig az erre áldozott anyagi erőt, a pénzt illeti: azt egyáltalán nem vidéki mértékkel mérte.

Már 1908-ban, rögtön azután, hogy a vásárhelyi Vigadó és Színházpalota építését elhatározták, a tanácsban napirendre kerül "egy hangversenypalota megépítésének szükségessége". Telekvásárlásra és építkezésre előirányoznak 600000 koronát, hangsúlyozva, hogy ezt az összeget nem szabad túlhaladni.

Meghirdetik a tervpályázatot; az építkezési program felsorol egy hangversenytermet, előcsarnokot, két emeletén pedig egy kisebb előadótermet és egy társalgót. Az oldalszárnyakban helyet kellett biztosítani az akkor már megalapított városi zeneiskolának, és ideiglenesen (a palota másik részének elkészüléséig) a közkönyvtárnak meg a képtárnak.

A végleges kivitelezési tervre a szerződést a Vásárhelyen már ismert, jó nevű két műépítésszel, Komorral és Jakabbal kötik meg. Az általuk bemutatott és elfogadott kétemeletes, elegáns formájú palotaterv az építészvilágban és szaksajtóban elsőrangú fogadtatásra talált. Az építkezéshez a kormány hosszú lejáratú kölcsönt helyezett kilátásba. A városi tanács 1910 nyarán felkérte a Belügyminisztériumot, hogy vizsgálja át a terveket és ne feledkezzen meg az ígért támogatásról, valamint az alapkövetételről sem, amelyre 1910 augusztus 18-án, Ferencz József születésének 80. évfordulóján kerül sor.

A többször megismételt versenytárgyalások után, 1910 decemberében a kivitelezéssel a Grünwald Testvérek és Schiffer céget bízzák meg, mert előnyösebb és olcsóbb ajánlatot nyújt be, mint a helyi Váradi Árpád vagy a Városházát kivitelező Csiszár Lajos.

1911 tavaszán megkezdődött az építkezés. Az építési naplót - melyet a Maros Megyei Levéltár őriz - Radó Sándor főmérnök vezette 1911 májusától az épület átadásáig, 1913 júniusáig. Az építkezés - melyen mintegy 150 ember dolgozott - az alapok kiásásával 1911. május 4-én indult.

Júniusban Bernády György polgármester az Egyesült Államokba utazott, hogy a tervezett mezőségi földgázkitermeléshez gyűjtsön tapasztalatokat. A hajóról levelet írt Hofbauer Aurél polgármesterhelyettesnek, melyben arra kérte, hogy a főépítész és a pénzügyi bizottság hozzájárulásával még egy emeletet terveztessen a Kultúrpalotára, mert a zeneiskola számára már beköltözésekor is szűk lesz a hely.

Az ötlettel nemcsak azért nem értettek egyet a tervező építészek, mert az építkezés már elindult, és a változtatás statikai problémákat vetett fel, hanem azért sem, mert veszélyben érezték a Városházát. Három emelettel a Kultúrpalota lesz a magasabb, így a város székháza elveszíti uralkodó jellegét. Hosszas levelezés eredményeképpen, 1911. szeptemberére végül mégis elkészült az újabb terv a bővített homlokzattal.

Folytatva az építkezés menetét 1911. novemberének végére befejeződött a harmadik emelet falazása is. Decemberben a tetőszerkezet felállítása és a válaszfalak kialakítása kezdődött meg. 1912. februárjában fejeződött be a tető ácsszerkezetének összeállítása és a lécelés. Július közepén történt az utcai homlokzatok vakolása és a tető zománccserepezése. Augusztus elején kezdték a nagyterem vakolását és a szobrásmunkák elhelyezését. Szeptembertől már dolgozhatott az előcsarnokon Körösfői-Kriesch Aladár. 1913 januárjában az

orgonakarzat rabilolása jelentette a legnagyobb munkát. Június 23-24-én került sor az ünnepélyes átadásra.

Az épület főhomlokzatán látható Körösfői-Kriesch Aladár mozaikja, *A magyar kultúra apoteózisa (Hódolat Hungária előtt)*. Hungária allegorikus figurája a magyar királyi jelvényekkel ékesen trónol, két oldalán egy-egy vértbe öltözött angyalszárnyú alak. Egyikük Marosvásárhely, másikuk Mátyás király címerét tartja, mögöttük a marosvásárhelyi Városháza és a kolozsvári városfal gyűréjében a Farkas utcai templom és a Szent Mihály-templon tornya vehető ki. Ezzel a város Kolozsváréval azonos kulturális rangját kívánja kifejezni. A négy bejáratú ajtó fölött Kallós Ede bronzreliefjei Liszt Ferenc *Szent Erzsébet-legendája*, a két Bolyait, Aranka Györgyöt, az első Nyelvművelő Társaság megalapítását és Erkel Ferenc *Bánk Bán* című operájának egyik jelenetét ábrázolják.

A második emeleti, sűrű állású ablakok mellvédjeibe mészkőből faragott portré domborművek kerültek, a magyar irodalom, tudomány és művészet nagyjait megörökítve. Pl. az udvari homlokzaton Kazinczy Ferenc, Tompa Mihály, Kölcsey Ferenc, a főhomlokzaton Kemény Zsigmond, Jókai Mór, Eötvös József, Petőfi Sándor, Dósa Elek, Bolyai Farkas, Bolyai János, Arany János, Kisfaludy Sándor, Vörösmarty Mihály, Csokonai Vitéz Mihály, a főtér felőli homlokzaton Goldmark Károly, Blaha Lujza, Dolpher Ferenc portréja látható. A zeneiskola felőli homlokzatot Körösfőinek a zene allegóriáit ábrázoló mozaikjai díszítik.

Az épület bejáratának külső, fedett része modern vas-üveg konstrukció. A kéthajós előcsarnok hangulatát a szögletes, fekete márvánnyal, sárgaréz élvédőkkel borított oszlopok, a Körösfői-Kriesch Aladár díszítőfestményeinek aranyos-zöldes színezése, dús formavilága határozza meg. Ebbe a színvilágba illeszkedik a bejáratnál szemben lévő koronázási dombormű is, amely, bár Körösfői terve alapján készült, a történelmi előképek alkalmazása miatt inkább

historizáló alkotás. A domborművet Sidló Ferenc alkotta. A koronázási jelenet Székely Bertalan festőművész rajzai szerint, a Koronázási Emlékkönyv alapján készült. Ugyanez a koronázási jelenet látható, a hasonlóság döbbenetes, a Kecskemét-i városháza közgyűlési termének falán pompázó falképen. Az oldalfalak történelmi tárgyú freskóit Körösfői Kriesch Aladár tervezte. Az előcsarnok két nagy falfestménye a *Táltosok* és *Székely mesemondás*. A ruhatárak feletti falfestményeken *kalotaszegi emberek és asszonyok*, a másik oldalon pedig *Varga Katalin* története elevenedik meg Körösfői tanítványainak keze nyomán.

A Kultúrpalota nyolcszáz személyes hangversenyterme három emeletet átfogó belmagasságú, hatalmas tér. A földszinti széksorok egy enyhén lejtő járósinten helyezkednek el. A félemeleti páholyok szintje fölött két karzat emelkedik, melyeknek mellvédjét aranyozott stukkók, sablonfestés díszíti. A mennyezet egy lépcsőzetesen kialakított kupola, mely sűrű dróttrendszerrel van felfüggesztve a vasbeton szerkezetre. A falburkolatot a Mestitz Mihály és Fiai cég készítette, míg a nagyméretű szecessziós csillárt a budapesti Kissling Rudolf és Fiai cég gyártotta. A zenekari pódium felett áll a Rieger orgona, melyet 1913-ban adtak át.

A fehér márványlépcsők és lépcsőkorlátok impozáns hatását a fal sötétzöldje és sötétkék alapon apró virágmintás kifestése, valamint az ólomüveg ablakok színes ragyogása fokozza. A két lépcsőház színes üveglakai Jókai Mór, Kossuth Lajos, Petőfi Sándor, Liszt Ferenc és Munkácsi Mihály portréi láthatók. Toroczkai Wigand Ede és Nagy Sándor tervei alapján Róth Miksa műhelyében készültek. Méltán híres a Kultúrpalota első emeleti fogadóterme, a Tükörterem. Nevét rövidebb oldalain található, nagyméretű, hármas tagolású velencei tükrökről kapta. A Tükörterem festett ólomüveg ablakai az erdélyi mítoszok és balladák világába vezetnek. Az ablaksor két szélén álló 3-3 nagy, hármas osztású ablakot Toroczkai Wigand Ede tervezte. A sorozat jellegzetes

erdélyi életképekként mutatja be Attila udvarát (*Hajdanában réges régön, a Nagyúr kapuja, Sátoros palota, Réka asszon sátoros kertje, Csaba bölcsője, Réka asszon kopjafája*, és a kisebb ablakok képein: *Perosztó szék és Réka asszon deckás ablaka*). A zárterkélyek íves fülkéinek üvegablakai Nagy Sándor kartonjai alapján készültek. A triptychonok székely népballadák történeteit elevenítik meg ragyogó színekben, dekoratív háttérrel, gazdag részletekkel, az európai szecesszió formavilágban. A Tükörterem ülőgarnitúrái remekművek. Az asztalok és a székek, illetve a fotelek tulipán formájúak.

A második emeleti Kisterem, mely két szintre tagolódik, szintén nagyon díszes. Falai díszítőfestése apró virágmintás sötétkék alapon, mennyezetét a stukkódíszek népies motívumai díszítik melyeket aranyoztak. A kis koncertterem üvegablakain az erdélyi aranykort idéző, *Bethlen Gábor kora* című többrészes kompozíciót találjuk, a kép oldalán az egyházi és világi zene allegorikus alakjaival. Valamennyi díszüveg munka Róth Miksa műhelyében készült.

Bernády mindig elsőrangú szakemberekhez fordult, jó érzékkel, szerencsésen válogatta össze munkatársait.

Amint arra számítani lehetett, az előirányzott összeg nem fedezi a költségeket. Az építkezés végösszegét 581603 koronára becsülték. Különféle városi jövedelmekből, pótdókból és máshonnan kiállítanak 400000 koronát, beolvasztják ide a dr.Gecse Dániel emberbaráti alapítvány 50000 koronáját, gyűjtenek közadakozásból, a hiányzó pénzt bankházaktól szerzik meg, kamatra, mert az egész építkezés másfél millióba került, a berendezés (az orgonával együtt) további fél millióba. A végelszámolás 1913-ban 2166933 koronával zárul.

Jelenleg az épületben működik a Maros Megyei Könyvtár, a Marosvásárhelyi Állami Filharmónia, a Maros Megyei Múzeum művészeti és

régészeti részlege, valamint a Képzőművészet-szövetség Maros Megyei tagozatának a galériája.

Az első beavatkozás az épületen 2003-ban történt, mikor a román elnevezés mellé elhelyeztük a KULTÚRPALOTA feliratot is. A marosvásárhelyi lakosság tudatában ezen a néven ismert az épület.

2004-ben a homlokzatok festése következett, egy ezt megelőző falkutatás után, mikor felszínre kerültek a homlokzatok, eredeti színei, melyek alapján történt a festés.

2005-ben a megyei könyvtár olvasótermét újítottuk fel és az ehhez vezető lépcsőházat festettük, és új padlóburkolattal láttuk el. Ugyanebben az évben a festett üveglakok kerültek felújításra. Ezeket magyarországi szakemberek végezték el Fényi Tibor irányításával, a kecskeméti Holtság Károly üvegfestő és díszmű-üveges csapata. Ugyanebben az évben került a helyére a koncertterem főbejárata felé a pincében megtalált FERENCZ József koronázását ábrázoló bronzdombormű, Sidló Ferenc alkotása Körösfői terve alapján.

2006-ban, a Maros megyei múzeum tulajdonában szereplő pincehelyiségeket újítottuk fel.

Tekintettel arra, hogy 1960 után a nagyteremben nem végeztek komolyabb restaurálási munkálatokat, a Maros Megyei Tanács 2007-ben nagyszabású tervet hagyott jóvá.

A javítási munkálatok, a restaurálás, a kárpitozás, valamint a fűtésrendszer beszerelésének összköltsége elérte a 1.176.560 új lejt, azaz 337.000 eurót, amelyet a Maros Megyei Tanács finanszírozott. Ugyanebben az évben a megyei költségvetés kiigazítása alkalmat adott a koncerttermet övező folyósók felújítására. Itt az ajtók, ablakok, a folyósó falait takaró lambéria került javításra, valamint festési és mázolási munkálatokat végeztünk. A beruházás összértéke megközelítette a 50.000,00 eurót. A bejárati előcsarnokba ekkor

kerültek vissza a fekete márvány táblák, a díszkutak fölé. Ezek a táblák a kivitelezést támogató adományozók nevét örökítik meg.

2008-ban a Kultúrpalota másik ékessége a Kisterem következett mely díszítése-kivitelezése nagyon hasonló a Koncertteremhez, vagy a Tükörterem díszítéséhez. Itt is a falak újrafestése, konzerválása, aranyozása lett felújítva, valamint a díszítőfestés és a falambéria teljes rehabilitálása történt meg.

A munkálatok során a tetőszerkezetet, a csatornák vízelvezetését is rendeztük, valamint az ablakok, ajtók asztalosmunkái kerültek felújításra. Az elvégzett munka értéke kb. 125.000 euro volt.

2009-ben a fűtési rendszert, valamint a 2003-ban felszerelt kazánházat bővítettük ki, a fűtés-szellőztető rendszer kialakításával.

A felújítási munkák az előcsarnok és a lépcsőházak javításával, restaurálásával folytatódtak. Itt nagyon komoly beavatkozás történt, a baloldali lépcsőház földemjén, melyet egy rejtett fémszerkezettel sikerült rögzíteni. Felszabadítottuk az időközben beépített folyosókat, szabaddá téve a közlekedést a megyei könyvtár bejárata felől, ahonnan egy beépített felvonó segítségével, a mozgássérültek számára is elérhető lett minden emelet, a Kisterem, a megyei képtár és más kiállító termek. A munkálatok értéke 282.150 eurót tett ki, ebből a díszítőfestés körülbelül 171.000 euróba került.

A fentebb leírt munkálatok terveit alulírott vezetésével a Marosvásárhelyi PROJEKT KFT munkatársai végezték. A kivitelezést alulírott irányításával és felügyeletével, a PROKON 16 KFT, a díszítőfestés restaurálását Molnár Dénes vezetésével az ARTAMIRA KFT, az asztalos és kárpitosmunkákat Márton Ferenc vezetésével a FERANTIQUE KFT kivitelezte. A pénzügyi kereteket a megyei tanács költségvetése biztosította, Lokodi Edit Emőke tanácselnök személyes közbejárása révén.

Következő lépés a homlokzatok teljes felújítása kell legyen. Erre a pénzügyi uniós pályázat alapján szeretné biztosítani a megyei múzeum, lévén az épület kezelője.

Nagyon figyelmes és részletes vizsgálatok készültek az épület homlokzatainak a felújítása előtt. Itt részletes falkutatás, kőrestaurátori szaktanulmány készült. A homlokzaton, a főbejárat feletti bronzreliefek is felújításra kerülnek majd, valamint az összes fémből készült díszítő elemek.

A munkálatok értéke eléri majd a 4.110.000 lejt, azaz 960.000 eurót. Ebből a legnagyobb tétel a kőrestaurátori munka, melynek értéke kb.380.000 euró, a fémrestaurálás kb. 141.000 euró, építészet 244.000 euró, stb.

Reményeink szerint, az épület felújítása után, a karbantartás állandó, folyamatos lesz, fenntartva ezáltal a remekmű statikai, építészeti, esztétikai, történeti, eszmei értékét, a magyar és az egyetemes építészettörténetben elfoglalt helyét.

Köszönöm, hogy meghallgattak!

Keresztes Géza
műépítész, műemlékvédelmi szakmérnök